

MÄSSAV PLANEET

JASPER ZOOVA

Ütle midagi, Schiller! ...Ahah!

Rääkides videokunstist, meenub mulle ikka **Eduard Bornhöhe „Kuulsuse narride“** põhjal valminud videofilm. Pean seda ETV 1982. aastal toodetud teost mitmel põhjusel oluliseks. Esiteks näeme siin palju nutikaid tehnilisi nõkse, mis mõjuvad värskelt ka tänapäeval. Osavalt on kasutatud näiteks peegel-efekti (kahe peaga kits). Samuti on oskuslikult rakendatud videokunstile omast kordamist ehk *loop*'i (Tatika ebaõnnestunud start Kuule). Tehnilise novaatorluse kõrval puudutab see telelavastus-videofilm ühte teist olulist küsimust. Tõe huvides on vaja teada saada, kes ta on, see videokunstnik, – kas ikkagi äpardunud poeet või pigem andetu insener? Püüangi nüüd tutvustada neid, subjektiivse lähiajaloo silmapaistvamaid videokunsti Loojaid, kellel on tulnud (kas kogemata või siis meelega) roomata mööda geniaalsust ja hullumeelsust ühendavat pimedat soolikat sellele küsimusele vastust otsides.

Kunstnike tandemi **„Puuk“ (Killu Sukmit ja Mari Laanemets)** aastal 2000 valminud videos **„Lucy“** näeme punases kleidis heledapäist neidu psühheedeelsete helide saatel kuhugi allapoole kukkumas. Taustal mööda vilksatavad korduvkaadrid hämarduva agulirajooni akende reast. Kui ekraanil toimuvat kauem jälgida, tekib ka vaatajal sügavikku vajumise ängistav *state of mind*. Video monotoonsus on lummas. On ju kordamine videokunsti ema...

Sootuks agressiivsemalt luubib sisse iiri päritolu kunstnik **Gary Ward** videos **„Van 2000“**. Video autor nimelt kihutab oma punase „Wolkswagen“-väikebussiga täiskäigul mööda teed ümber ringikujulise liiklussaare. Kõik auto ukсед-aknad väljakutsuvalt pärani lahti. Kaamera jälgib tema ühemeherallit truu valvekoera positsioonilt. Noogutades vastavalt sõidusuunale truualamlikult objektiivi – ikka vasakult paremale, vasakult paremale. Kunstniku ilme on väljapeetult tõsine. Teoses on väljendatud *zen*-mõtlemist, mootorite maailma ja õhutamaa inimese muret oma allakäigu pärast.

Looduseuurija vaatevinklit videokunstis tutvustab vahest kõige satiirilisemalt Pärnu kunstnik **Al Paldrok** oma videos **„Summerhouse“**. 1997. aastal Kadrioru lõbustuspargi elavnurka sookutatud kaamera avab meile ukse näri-liste küünilisse maailma. Plastmassist Barbie-majadesse elama määratud rottide elu tundub meelelahutusega harjutatud valge inimese psüühikale kuidagi kahtlaselt tühi. Allegoorilist õõvatunnet vürtsitab veelgi **Meelis Salujärve** depressiivne raalimuusika. Ehk on ta kogunisti mõni õnnetu armastaja? See Videokunstnik?

Tõepoolest siinkirjutaja 1998. aasta diplomivideos **„124 vagunitäit armastust“** kohtame viiteid traagiliselt killustunud tundeelule. Mustvalged kaadrid tonnide raskuse all ägisedes mööda vee-

„124 vagunitäit armastust“, 1998. Autor Jasper Zoova. Mustvalge, video Betacam SP.

revatest kaubarongivagunitest on kahtlemata viide Nõukogude Vene okupatsioonile ning küüditamisele. Samas on lisatud romantilise armastuse sümbolkujude Vivien Leigh' ja Clark Gable'i suudlemise kaadrid. On see märk noore autori vanainimeselikust fatalismi paa-tosest? Jah, armastus küll tuleb ja läheb – aga sellele vaatamata ei kao inimkaubandus siit ilmast niipea küll kuhugi...

Pärast **Marko Raadi** 1998. aastal valminud video „**Infopankade muusikaline esiettekanne**“ vaatamist saab uue ettekujutuse saabunud infoajastuga seonduvatest hirmudest. Kunstnik on videokaamera, oma püha relva märklauaks valinud sinetava arvutiekraani. Seal sibliivad ülevalt alla, alt üles lõputud tähemärgiread. Neist saavad omakorda nimede read... justkui kiirekursioon surnuaeda. Häbematu infopank paljastab kaitsetute kodanike kon-

fidentsiaalsaladusi: telefoninumbrid, automargid, ees- ja isa- ning emanimed. Graafiline ning sotsiaalne põimuvad selles videos kaunilt maitsekaks algoritmiks.

Autoportreeline *versus* kunstipoliitiline teemavaldkond leiab käsitlemist Iisraeli kunstniku **Keren Cytteri** videos „**War and Peace**“. Võõrale maale külalisateljeesse „võitlema deporteeritud“ stipendiaat avab meile noorintellektuaali keerulist tundeelu. Kompromissitu jonnakusega filmib kaamera tema igapäevaelu rutiini vabas Euroopas. Lotakates riietes, blaseerunud ilmel *jointy* kimuv tibi, avamas ja lukustamas (enda ees ja järel) lugematuid uksi ning õueväravaid. Neid, mis jäävad tema elukoha ning külalisateljee videomontaažitöötoa vahele. Neid uksi on tõesti kole palju. Eriliseks kontsentratsiooniharjutuseks on suhtlemine kolleegidega. Tuleb olla

Keren Cytter.

sõduri kombel distsiplineeritult valviseisundis ka *small-talk*'imise ajal. Sest nagu teada, on ka kõige andekamatel loojanatuuridel tavaks üksteiselt ideesid pihta panna. Mustas vihmamantlis vastu jalutav hollandi naiskunstnik asotsieerub SS-lasest nuhi tüübiga IV klassi ajalooõpikust. Mis kuri saatus on mind siia paisanud? – näib olevat autori küsimus.

Kurjuse jõust ning kurja toimimise mehhanismidest pajatab ka **Mihkel Kleisi** uudisvideo „**Satanic Dancer**” (2003). Auto päraosast väljuvate purgatorsete gaasipilvede sees tantsib noormees. Muusikavideoid järele aimates soovib noor, veel identiteediprobleemides vaevlev mehekeha justkui esitada suurele rahvahulgale virtuoosse kitarri mängija osa. Kurjuse vürst ise seisab aga rahulikult mõni samm eemal, irvitab ning õhutab surmagaaside sissehingajat tagant. See on aga video autor Mihkel

Kleis ise (koos sõbraga). Kergeusklikumad videovaatajad peavad teda ilmselt hoopis tubliks koreograafiks. Hahaa! Ainult kaamera teab täit tõde. Aga tema ei oska õnneks rääkida.

Järgnevalt on esitatud kahele videokunstnikule samad küsimused nende loomeprotsessi, tagasiside ja videokunsti tuleviku kohta.

Keren Cytter

Sündinud 22. augustil 1977. aastal Tel Avivis. Õppinud 1996 – 1997 Avni Instituudis ja 2000. aastal Hamidrasha-beit berlis kunsti, täiendanud end 2002 – 2004 külalisateljees De ateliers Amsterdams. Teeb alates 2001. aastast videoid: „Brush”, 85 min; „Documenta Y”, 50 min; viimane video „15. detsember” oli väljas Stedelijk Bureau galeriis Amsterdams – viiest monitorist moodustus kokku üks film.

Mihkel Kleis.

1. Kuidas sünnivad sinu videod? Kirjelda palun oma tööprotsessi. Millest alustad? Mis on oluline?

Kõigepealt kirjutan valmis käsikirja, mis sisaldab kaamera liikumist ning filmi toimetamist... tegelikult ongi see stsenaarium. Pärast seda palun inimestel, kes on minu sõbrad, oma filmis mängida. Mina olen see, kes hoiab käes kaamerat ja hiljem filmi ka kokku monteerib. Kõige olulisem minu jaoks on õige atmosfääri loomine, mõtlen selle peale nii käsikirja kirjutades kui ka montaaži ajal. Võtete ajal unustan selle ära. Käsikirja on minu filmide kõige tugevam osa, näitlemine kõige kehvem...

2. Kui tähtis on sinu jaoks kriitiline tagasiside?

See on oluline. Kuid et see nii on, ei meeldi mulle. Enamik inimesi on rumalad ja silmakirjalikud ning ütlevad, et hea film oli. Mul on raske neid tõsiselt võtta.

Niisiis on kriitika mulle vahetevahel ebamugav. Kahjuks aga oluline nähtus.

3. Mis vahe on „Palil“ ja „Secamil“?

Ma arvan, et „Pal“ on süsteem, mis kuulub Euroopa-poolsele osale maailmast ja tähendab 25 kaadrit sekundis. „Secamiga“ on segasemad lood. Kujutlen, et tegemist on mingit liiki suure videokassetiga.

4. Milline on videokunst homme? Kirjelda oma nägemust.

Mul puudub visioon. Teiste inimeste töö ei ole minu jaoks nii oluline. Mõned üksikud asjad, mis mulle meeldivad, ei ole kuidagi seotud homme-täna-eilevärgiga.

5. Kuidas suhtud tehases videokamerasse programmeeritud efektide kasutamisse? Milliseid oled ise kasutanud?

Kasutan arvutiefekte. Aeglustust ja kiirendust, kui vaja; pisut värvitasakaalu. Heledust ja kontrasti natuke (see ei tööta kunagi, nagu vaja). *Corps*-efekti kunstilise atmosfääri saavutamiseks. See ongi vist kõik.

Mihkel Kleis

Sündinud 2. septembril 1977 Tallinnas. Õppinud EKAs tekstiili erialal 1998 – 2002, alates 2002. aastast samas interdistsiplinaarsete kunstide osakonnas magistrantuuris.

1. Videot teen siis, kui idee sisaldab neid asju, mida on video vahendusel kõige parem teostada. Video peamised eelised on liikumine, sellega kaasnev ajamõõde ja heli. Vahel õnnestub materjal niimoodi filmida, et lõigata pole peaaegu üldse vaja. Nii on kõige mõnusam. Vahel moodustub lõplik idee alles musta materjali läbivaatamisel. Mõnikord saab sel moel ühe korruga filmitud materjalist mitu videot. Üldiselt meeldib mul välja mõelda situatsioone ja süžeesid, mida on võimalikult lihtne üles võtta, aga mingisugune põnevusmoment peab kindlasti sees olema. Ma ei viitsiks filmida näiteks, kuidas küünel põleb algusest lõpuni või midagi muud sellesarnast „abstraktset“ või „meditatiivset“. Kui kõik on üles võetud ja valmis mõeldud, märgin võtmed paberile, panen nad niisugusesse järjekorda, nagu vaja, ja lasen kellelgi montaaži ja muu tehnilise poole ära teha.

2. See on alati hea, kui keegi võtab vaevaks arvamust avaldada, kommenteerida või midagi küsida. Inimesed näevad asju erinevalt, niimoodi avaneb võimalus näha töid läbi vaataja silmade. Teinekord ei taheta asjadest üldse aru saada, vahel on see naljakas, aga enamasti näitab lihtsalt piiratust.

3. Oi, ma tõesti ei tea! Ma olen seda õppinud, aga kuna mind sellised tehnilised detailid üldse ei huvita, siis ma lihtsalt ei vaeva oma pead selle meelde jätmisega. Aga kui on vaja teada, siis võin küsida mõne videomontaaži professionaali käest, nemad peaksid kõiki termineid valdama.

4. Ei tea. Ma ei tea sedagi, milliseid videoid ma ise homme teen, kust ma peaksin siis teadma, mida veel teised kavatsesid ette võtta. Suure tõenäosusega on see üsna samasugune nagu täna.

5. Ükski mu tuttavatest kunstnikest ei kipu neid eriti kasutama (juhul kui ta muidugi parajasti esimest korda videokaamerat käes ei hoi). Iseenesest ei näe ma nende kasutamises mingit erilist tabu. Mul ei ole paranoiat, et kui ma mõnda efekti kasutan, siis mingi videokaamera-tehase insener samal ajal naerab kuskil omaette, et „näete, tegelikult mõtlesin mina selle efekti välja“; et minu tehtud kunst oleks selle võrra nagu vähem väärtuslik. Vahel olen tahtnud kasutada juba kas või sellepärast, et tavaliselt vormistatakse kõik kunstivideod nii piinlikult askeetlikult, nagu oleks see mingi iseenesestmõistetav kirjutamata reegel, aga siamaani pole ma neile kaameraefektidele oma töödes lihtsalt piisavat põhjendust leidnud ja need, mida ma tean (venitus, negatiiv, mosaiik jne), tunduvad natuke liiga robustsed, aga, noh, see on ju tegelikult just nende eelis...